

Mersin'de Cumhuriyet Dönemi (1925-1965) Köy Okullarının Sürdürülebilir ve Uyarlanabilir Yeniden Kullanımı İçin Bir Değerlendirme¹

Ayşe Manav²

ORCID: 0000-0002-3290-742X

Öz

Bu araştırma, Cumhuriyet tarihimizin ve kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan köy okullarının sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeni bir işlevle yeniden kullanım olasılıklarına odaklanmaktadır. Köy okulları, yakın tarihin ve kırsal kültürel mirasın anlaşılması için iyi birer kaynak oluştururken, bu konudaki yeni tartışmalara alan açacağı düşüncesiyle bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren okur yazarlığın tüm yurttan yaygınlaştırılması ve çağdaş yaşama dahil, üretken vatandaşların yetiştirilmesi amaç edinilmiştir. Bu amaçla köy yerleşimleri başta olmak üzere geniş bir coğrafyada okullar inşa edilmiştir. Ancak 1950 sonrası değişen eğitim politikalarıyla taşınalı eğitime geçilmesi ve eğitim öğretimin merkezde toplanması, başlangıçtaki eğitim politikalarına göre planlanmış ve inşa edilmiş köy okullarının çoğunun terkedilmesine sebep olmuştur. Çalışmada; Mersin İl'inin dokuz farklı ilçesindeki, 1925-1965 yılları arasında inşa edilmiş yirmi köy okulu binası, ek yapıları ve kırsal çevreye ait veriler konu edilmiştir. Okul binalarının tespiti ve analizi, yapıdan ve çevreden gelen değerlerin araştırılması, kültürel mirasın sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanımının değerlendirilmesi çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Sonuç olarak Mersin İl'indeki köy okulu yapılarının, eğitimsel işlevi saklı kalmak kaydıyla sürdürülebilir, uyarlanabilir ve çeşitli yeniden kullanım olanakları sunduğu, benzer değerlendirmenin ülke genelindeki diğer köy okullarında da yapılabileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, kırsal miras, köy okulları, Mersin, sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanım

¹ Toros Üniversitesi BAP Birimi tarafından desteklenmiş, "2021-GSTMF-AM-1" numaralı ve "Kavaközü Köyü İlkokulu'nun kırsal kültürel mirasın sürdürülebilir korunması kapsamında belgelenmesi ve yeniden işlevlendirilmesi için bir öneri" başlıklı araştırma projesinden üretilmiştir. Ayrıca sözlü bildiri olarak; 8. Kent Araştırmaları Kongresi'nde yazar tarafından Kasım 2023 tarihinde, Ankara'da sunulmuştur.

² Toros Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi/ Mimarlık Bölümü, Mersin, E-Posta: ayse.manav@toros.edu.tr

An Evaluation of the Sustainable and Adaptive Reuse of Village Schools in the Republican Era (1925-1965) in Mersin³

Ayşe Manav⁴

ORCID: 0000-0002-3290-742X

Abstract

This research focuses on how village schools, which are an important part of our Republican history and cultural heritage, can be reused with a sustainable and adaptive, new function. Village schools have been chosen as the subject of this study with the idea that they provide a good source for understanding recent history and rural cultural heritage, and open up new discussions on this topic. Since the early years of the Republic, the aim has been to widely spread literacy throughout the country and to educate productive citizens who are integrated into contemporary life. To achieve this goal, schools were built in a wide geographical area, especially in rural settlements. However, the shift to transportation-based education and the centralization of education after 1950 led to the abandonment of many village schools that were initially planned and built according to the earlier education policies. In this study, twenty village school buildings that were constructed between 1925-1965 and are currently inactive in nine different districts of Mersin province, along with their additional buildings, and the data related to the rural environment, have been the subject of investigation. The method of the study consists of identifying and analyzing school buildings, investigating the possibilities from the buildings and the environment, and evaluating the sustainable and adaptive reuse of cultural heritage. As a result, it has been understood that the village school buildings in Mersin offer sustainable, adaptable and various reuse possibilities, provided that their educational function remains reserved, and a similar evaluation can be made in other village schools in the country.

Keywords: *Republican Period, rural heritage, village schools, Mersin, sustainable and adaptive reuse*

³ It was produced from the research project supported by Toros University BAP Unit, numbered "2021-GSTMF-AM-1" and titled "A proposal for the documentation and refunctioning of Kavaközü Village Primary School within the scope of sustainable protection of rural cultural heritage". Additionally, as a verbal declaration; Presented by the author at the 8th Urban Research Congress in Ankara, November 2023.

⁴ Toros University, Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Department of Architecture/Mersin, E-mail: ayse.manav@toros.edu.tr

Giriş

Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar geçen süreçteki eğitim politikaları ve mimari tasarımlar köy okulların biçimlenmesinde büyük öneme sahiptir. Çağdaş ve okuryazar vatandaşlar yetiştirilmesi hedefiyle Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra atılan adımlarla her köyde bir okul inşası programı başlatılmıştır. Başlangıçta Mimar Kemalettin ve Mukbil Kemal Taş'ın hazırladığı okul projeleri, tip proje olarak kullanılmışsa da sonrasında Maarif Vekâlet'ince kırsaldaki durumun tespiti üzerine köy okullarının inşası konusunda çeşitli proje çalışmaları yapılmıştır. Bu dönemde yurtdışından gelen mimarlar tip projeler üreterek ilk tasarımları ortaya koymuştur (Alpagut, 2012, s. 78; Eres, 2023, s. 30-37). 1930-1940 arasında Maarif Vekâleti mimari bürosu tarafından farklı zamanlarda hazırlanan tip projeler, sonrasında ise 1940'ta açılan köy okulları mimari proje yarışmasıyla elde edilen projeler kullanılmıştır. Geçen sürede yapıların tasarımında; iklimle uyumluluk, kolay inşa edilebilirlik, köyde gerçekleştirilecek farklı eğitim modellerine cevap verecek nitelikte atölye tipi yapılar ve açık alanlarının olmasına önem verilmiştir. Ayrıca okul yapılarıyla bitişik ya da ayrıık öğretmen lojmanları, öğrencilerin kullanımı için tuvalet tasarımları projelerin birer parçası olmuştur. Ancak 1950 sonrasında eğitim politikalarındaki değişimler ve 1997-1998 eğitim öğretim yılından itibaren taşınalı eğitime geçilmesi, köy okullarını atıl hale getirmiştir.

Ülkemizin hemen hemen her köyünde olup çoğu kullanılmayan veya harap haldeki bu yapılar, kültürel miras niteliğindedir. Aynı zamanda bu yapılar, varoluşları süresince; yeni kurulmuş bir ülkedeki kırsalın kalkınması ve eğitimi politikalarının ve döneminin birer tanığıdır. Tip okul projelerinin elde edilmiş yöntemleri, yapıların köylüler ve öğretmenlerle birlikte inşa edilmesi, tasarımlarının ve malzeme kullanımının yere özgü oluşu, yerel halkın ortak hafızasındaki anılar açısından ise bu yapılar dönemin önemli birer belgesidir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında tasarlanmış ve inşa edilmiş bu kültür varlıklarının öneminin yeteri kadar anlaşılmadığı görülmüş ve günümüz yaşantısına sürdürülebilir ve uyarlanabilir bir kullanımla dahil edilmemesi büyük bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

Bu negatif görünümün yanı sıra Türkiye'nin çeşitli noktalarında ayakta kalmış köy okulu örnekleri, özellikle 2000'lerle birlikte güncel akademik çalışmaların ve kamu destekli az sayıdaki uygulamanın konusu olmaya başlamıştır. Türkiye genelinde köy okulu örneklemine odaklanan araştırmalar sınırlandırılarak incelendiğinde hem bölgesel ölçekte hem de tekil yapı ölçeğinde değerlendirmelere ulaşılmıştır. Bursa (Sayın ve Coşkun, 2021, s. 385-401), Ürgüp (Dırık, 2023, s. 7-15), Sinop (Atıcı, 2021, s. 435-455), Samsun (Atıcı ve Çelemoğlu, 2021, s. 192-219), Muğla (Sözeri Yıldırım ve Ökten, 2020, s. 384-398) ve Düzce'de (Sahtiyancı ve Benli Yıldız, 2020, s. 589-603) tekil yapı ölçeğinde mevcut durum analizlerine odaklanan çalışmaların yürütüldüğü, yapıların toplumsal bellekle ilişkilerinin ve kültürel miras niteliğinin vurgulandığı görülmektedir. Kayseri (Özbek, 2019, s. 267-286), Denizli (Türkmen, 2022, s. 355-393), Kocaeli (Erol, 2021, s. 242-284), İzmir (Kul, 2012, s. 259-284), Sinop (Güneş ve Kartal, 2022, s. 214-228) ve Konya (Özden Öner, 2019, s. 881-903) illerinde yer alan Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapıları, bütüncül bir yaklaşım ile ele alan araştırmalarca incelenmiştir. Denizli ve Kocaeli kentlerinde örneklemi oluşturan yapılar, dönemin eğitim politikaları ve bölgesel verileri ile ilişkili tartışılırken, İzmir, Kayseri ve Konya örneklerinde yapılar, mimari nitelikleri ve tip proje olgusu bağlamında irdelenmekte ve Sinop örneğinde ise yapılar morfolojik olarak incelenmektedir. Ayrıca, Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) köy okullarına ilişkin farklı disiplinlerde doktora ve yüksek lisans tez çalışmaları mevcuttur. Bunlardan Mersin (Kavas, 2020), Antalya (Karaca, 2023), Çanakkale (Aktürk, 2020), ve İstanbul (Gürtekin, 2022) kentleri üzerine yapılan çalışmalar mevcut veriyi derlemekte ve bir bütün olarak sunmaktadır. Mudanya (Bozkan, 2022), İzmir (Kul, 2010), Safranbolu (Karatay, 2021), Mersin (Küçükaliç, 2013) örneklemelerinin irdelendiği araştırmalar ise tek yapı ölçeğinde mimari mirasın korunması bağlamında bir tartışma sunmakta ve öneri ortaya koymaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, köy okullarının tekil ya da bölge ölçeğinde araştırılması veya belgelenmesi söz konusudur. Literatürde yer alan bütün bu çalışmalardaki araştırma probleminin; köy okullarının kültürel miras bağlamı yerine daha çok okul işlevindeki yapı türlerinin belgelenmesi üzerine oluşu, Mersin İl'indeki yapıları farklı bir perspektiften değerlendirmeyi gerektirmiştir. Çağdaş bir yaşamın parçası olarak sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeni bir kullanım üzerine olasılıklar tartışılmıştır.

Materyal ve Metod

Mersin'de Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş köy okullarının kültürel miras bağlamında tespiti, sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanım olasılıklarının araştırılması ve tartışılması çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır. Mersin'in çalışma alanı olarak seçilmesinde ise iki neden vardır. Birincisi; Mersin'in farklı iklim özelliklerinin etkisinde, kıyı veya yayla kırsalındaki köy okullarının biçimlenişi ve malzeme kullanımını yönünden tipolojik çeşitlilik oluşturacağı düşüncesidir. İkincisi ise kırsalının sahip olduğu kültürel ve doğal miras zenginliğinin köy okullarının farklı işlevlerle yeniden kullanımı için sunduğu olasılıklardır. Mersin kırsalı bu bağlamda keşfedilmemiş büyük bir kaynak sunmaktadır. Yöreye özgü sosyal ve ekonomik değerlerin anlaşılması, kültürel mirasın korunması, kırsal kalkınma ve yeniden kullanım için yapılacak değerlendirmelere yönelik değerler sunmaktadır.

Çalışma ise iki ana araştırma ilkesi üzerinden sürdürülmüştür. İlki Mersin'de inşa edilen köy okullarının kültürel miras olarak korunabilmesi için literatür ve saha araştırmasına dayalı verinin toplanmasıdır. Bunun için öncelikle Cumhuriyet tarihinde köy okullarının üretim süreci ve Mersin'de eğitim öğretimin tarihi konulu bir literatür araştırması yapılmıştır. Sonrasında 2021-2023 yılları yaz dönemlerinde Mersin sınırlarındaki köy okullarının mimari, yapısal ve kullanım durumlarının anlaşılmasına yönelik sahada ayrıntılı tespitler ve envanter çalışması gerçekleştirilmiştir. Okullara ait bu bilgilerin belgelenmesi için yapı tespit fişleri oluşturularak bilgiler toplanmıştır. Binaların ve ek yapılarının plan krokileri yerinde tespit fişlerine çizilerek sonrasında sayısal ortama aktarılmıştır. Ayrıca genel yapı biçimlenişi, malzeme kullanımı, cephe unsurları ve okul bahçesindeki dış mekân elemanları yerinde belirlenmiş, tüm bilgiler fotoğrafla da belgelenerek kayıt altına alınmış ve tablolara aktarılmıştır. Mersin'in on üç ilçesinden dokuzunda (Akdeniz, Anamur, Çamlıyayla, Erdemli, Mezitli, Mut, Silifke, Tarsus ve Toroslar), Mersin'in yayla ve kıyı köylerindeki farklı iklim tiplerinden etkilenen yirmi okul binası ve ek binaları belgelenmiştir. Saha çalışması için araştırma sırasında Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün arşivinden yararlanılmıştır. Arşivde köy okullarının ada/parsel, arazi/bahçe kullanımı ve ekili alan, aktif kullanım bilgilerine ulaşılmıştır. İkinci araştırma ilkesi ise okulların yeniden kullanımına yönelik değerlendirmelerin yapılması için kıstas-

ların belirlenmesi üzerinedir. Yeniden kullanım için; Dünya’da ve Türkiye’de uygulanmış örnekler, literatürdeki kıstaslar referans alınarak değerlendirilmiştir. Mersin’deki köy okullarının kullanımına dair bulgular, başka illerdeki köy okullarının yeniden kullanıma yönelik uygulamalar, kırsala özgü yerel ekonomik ve sosyal değerler, sit alanları, tescilli kültürel veya doğal miras varlıkları, ulaşım ve iletişim olanakları karar almadaki kolaylaştırıcı kıstaslar olarak kabul edilmiştir. Adana- Mersin Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2024), kararların alınmasında üst ölçek planlarla uyumun önemi gereği (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Komitesi [ICOMOS], 2011a, s. 5), yol gösterici bir belge olarak değerlendirilmiştir.

Kültürel Miras Niteliğindeki Yapıların Sürdürülebilir Yeniden Kullanımı ve Kalkınma Açısından Önemi

Kültürel mirasın korunması konusundaki çalışmalar, mirasın yerden ve anı değerinden bağımsız düşünülmemeyeceğini (ICOMOS, 2008, s. 3), aynı zamanda sürdürülebilir bir geleceğin ve kalkınmanın anahtar parçası olarak kaynak oluşturduğunu (ICOMOS, 2011b, s. 1; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO], 2013, s. 2-3) uzun bir süredir vurgulamaktadır. Kültürel bir mirasın yeniden kullanımıyla bu alanda uzmanlaşmış teorisyenler, politika geliştiriciler ve uygulayıcıların yetişmesi, iş gücü ve değer kayıplarının önlenmesi, herhangi bir uzmanlığı olmayan vatandaşın kültürel miras bilincine sahip olması, turizmin gelişmesi gibi kalkınmayla ilişkili kazanımların sağlanacağı bilinmektedir (ICOMOS, 1975). Mevcut yapıların yıkılarak ortadan kaldırılmasının doğuracağı maliyet ve enerji kayıpları yerine, yine aynı yapının bir kaynak olarak görülüp değerlendirilmesi sonucu edinilecek kazanımlar sürdürülebilirliğin bir parçası olarak karşımıza çıkar (Pintossi vd., 2023, s. 102811). Son dönemlerde kültürel miras niteliğindeki binaların ve her türlü koruma faaliyetinin 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilişkisi uluslararası gündemin önemli bir parçası olmuştur (Hoşkara, Lombardi ve Doğaner, 2021, s. 1966) ve mimari koruma ilkelerinin ekonomik ve çevresel değerleri gözeterek geliştirilmesi özellikle teşvik edilmektedir (Cucco vd., 2023, s. 204). Bu nedenle kültürel miras yapı ve alanların sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanımı, kalkınma için önemli bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Kültürel miras niteliğindeki tescilli mevcut bir binanın, değerini ve kullanışlı özelliklerini kaybetmeden çağdaş kullanıma sahip olması sürdürülebilir ve uyarlanabilir bir yeni-

den kullanımı tarif eder (Aigwi vd., 2020, s. 2; Wilkinson, Remøy ve Langston, 2014, s. 21). Bu tür binalara veya alanlara tarihi bağlamını gözeterek, miras değerini ve karakterini bozmadan, çağdaş bir katman eklemeyen uyarlamalar başarılı bir yeniden kullanım olarak kabul edilmektedir. Yeni kullanım önerisinin ise iyi bir planlamaya sahip olması ve miras alanlarının geleceğine ilişkin kaygılar taşıması beklenmektedir (Department of the Environment and Heritage [DEH], 2004, s. 3). Ayrıca mirasın konumlandığı yerleşimin büyüklüğüne bakılmaksızın, bazen küçük veya az bilinen yerlerde dahi, toplumun refahı ve ekonomik büyüme için etkili ve önemli bir role sahip olabilir (Gravagnuolo, Micheletti ve Bosone, 2021, s. 2). Bu nedenle kırsal kültürel mirasın korunması konusu da korumanın uluslararası ve ulusal gündeminde kendine önemli bir yer edinmiştir (ICOMOS, 2017).

Teorik olarak kültürel mirasın yeni bir işlev verilerek korunmasıyla sürdürülebilir kalkınma ilişkisi uzun süredir anlaşılacakla birlikte, bu bölümde konunun derinleştirilmesi amaçlanmıştır. Uyarlanabilir ve sürdürülebilir yeniden kullanıma yönelik bir perspektif oluşturması için kırsal yerleşmelerde gerçekleştirilen yeniden kullanım uygulamaları, karar vermede kolaylaştırıcı kistasların belirlenmesi için konuyu farklı yönlerden ele alan bilimsel çalışmalar irdelenmiştir.

Uygulama örneklerin seçiminde herhangi bir fonksiyona veya bina kapasitesine bakılmaksızın yapıların, tıpkı köy okulları gibi, kırsal bir yerleşmede var oluşuna dikkat edilmiştir. Örnekler incelendiğinde farklı yıllardaki uygulamalarda çoğunlukla kırsalda turizm yoluyla kalkınmanın hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bunun için turizm destinasyonu, çekim merkezi, müze/yaşayan müze işlevlerinin tercih edildiği ancak bir yandan da özgün işlevlerin sürdürülerek yapıların miras değerlerinin deneyimlenebildiği görülmektedir. Bazı yapılarda ise kazı araştırma merkezi, izci karargâhı, konaklama, etkinlik merkezi gibi yerelin ihtiyaçlarına yönelik farklı işlevlerin uygulamada yer bulduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Dünyadan ve Türkiye’den kültürel miras yapılarında yeniden kullanım örnekleri, (Kaynak: Europa Nostra, 1978 – 2022).

Proje adı ve yeri	Yapının/Alanın özellikleri	Yılı	Eski işlev	Yeni işlev
1 Montelagello renewal scheme- İtalya	20 yy.’da derk edilmeye başlanan bir Ortaçağ köyü	1993	Surlarla çevrili köy	Tarihi köy, turis- tik konaklama yerleri
2 Peggs Barn, Whitacre Heath – Birleşik Krallık	12. yy.’a ait, ahşap iskeletli bina, yalnızca üç adet örneği kalan özel bir planlamaya sahiptir.	1994	Çiftlik evi	İzci karargâhı Tarihi ve kültürel cazibe merkezi, geçici olarak halka açık ve kiralık tesisler
3 Marinefort Tre Kroner- Danimarka	1713’te Kopenhag limanındaki ilk Marinefort Tre Kroner yerine 1786’da kurulan	1994	Deniz kalesi	Elektrik üretimi, endüstriyel anıt, doğal, kültürel, turistik çekim merkezi
4 Aberdulais Falls Waterwheel and Power Generation, Neath - Birleşik Krallık	Bakır eritme işinin bölgede bir gelenek haline gelmesinde etkili olan ve sonrasında teneke imalatı gibi endüstriyel üretimlerin gerçekleştiği, 1830’larda terk edilmiş bir yerleşkedir.	1994	Teneke işleri tesisi	Turistik merkez, kültür merkezi, yaşayan müze
5 Szántódpuszta Center for Tourism and Culture - Macaristan	18. ve 19. yy.’a ait önemli bir Macar arazisinin yerel mimar- risinin korunması ve turistik amaçlar için kullanımı.	1994	Çiftlik arazisi	Turistik merkez, kültür merkezi, yaşayan müze
6 Rødkilde Vandmølle Watermill- Danimar- ka	Tahıl öğütme için kullanılan su değirmenindeki özel bir düzenek yardımıyla su sıcak- lığı belirli derece aralığında kalabilmektedir.	1996	Su değirmeni	Su değirmeni, kültürel çekim merkezi
7 Abbey "do Pelouro Axeito", Caldelas de Tui near Pontevedra - İspanya	18. yy.’a ait bir manastır, iki katlı ana bina ile ek binalardan oluşur.	1997	Manastır	Kırsal turizm, konferanslar ve kültürel faaliyet- ler merkezi
8 Beech Farm- Birleşik Krallık	15. yy.’a ait, ahşap iskeletli, çamur duvarlı ve hasır çatılı bir çiftlik evidir.	1998	Çiftlik evi	Konut
9 Preindustrial Build- ings in Ademuz Sesga - İspanya	Yerel eski yaşamı, kimlik unsurlarını, kırsalın kolektif hafızasını yansıtan olağanüstü kabul edilmiş bir yer.	2011	Çeşitli işlevler	Yaşayan müze
10 Liubavas Watermill- Litvanya	Eski bir malikânedeki geriye kalan birkaç binadan biridir.	2012	Su değirmeni	Müze
11 The Windmills of St John the Theologian	Manastırın üç yel değirmeni, UNESCO dünya mirası kenti	2012	Manastır yerleşkesinde	Yaşayan müze

Monastery's - Yunanistan	Chora'daki bir tepenin üzerinde yer almaktadır. İkisi 1588'de, üçüncüsü ise 1863'te inşa edilmiştir.			yel değirmeni	
12	Lyceum Passos Manuel-Portekiz	Portekiz'de inşa edilen ilk ortaokul binasıdır. 1882'de tasarlanan ve 1907'de son planı yapılan bina, 1911'de açılmıştır.	2013	Okul binası	Okul binası
13	Walser Houses: Preservation of Vernacular Architecture in Alagna Valsesia-İtalya	16-19yy. arasında inşa edilmiş, yerel mimarinin en eski örneklerinin görüldüğü köy yerleşkesi	2014	Tek ailelik konutlar (kırsal konutlar)	Yaşayan müze, eğitim amaçlı, kültürel çekim merkezi
14	Tarsus-Gözlükule Excavations Research Center- Türkiye	19. yy.'a ait, pamuk ve tohumun ayrıştırılması işinin yapıldığı ve yörenin tarihi gelişiminde önemli bir işlevi barındıran bir çırçır fabrikası, endüstriyel miras.	2019	Çırçır fabrika- Kazı araştırması	Çırçır fabrika- Kazı araştırma merkezi
15	El Cotarro, Moradillo de Roa'nun Yeraltı Mağaraları ve Şarap İmalathaneleri- İspanya	Moradillo de Roa kasabasında bulunan 157'den fazla yeraltı şarap imalathanesi ve 7 mağara imalathaneden oluşan bir yapı grubu.	2020	Şarap imalathaneleri ve yeraltı mağaraları	Şarap imalathaneleri; kültürel turizm destinasyonu

Literatürde ise kültürel miras binaların veya alanların yeniden kullanımına dair araştırmalar oldukça çeşitli açılardan ele alınmaktadır. Bunlardan bazıları; endüstri mirası gibi belirli bir yapı grubunun yeniden işlevlendirilmesi (Vardopoulos, I., 2022, s. 109391; Bottro, D'Alpaos ve Oppio, 2019, s. 785), yeniden kullanımda karşılaşılan potansiyeller (Bayraktaroğlu ve Erkartal, 2023, s. 1-20), zorluklar ve çözümler (Pintossi vd., 2023, s. 102807; Yıldırım ve Turan, 2012, s. 493-503), uyarlanabilir yeniden kullanım sonrası miras ve çevresine olan ekonomik etkiler (Kee, 2019, s. 165-183), katılımçılık (Plevoets ve Sowinska-Heim, 2018, s. 128-139) ve kıstasları belirleyerek sürdürülebilir-uyarlanabilir kullanım için model önerisi geliştiren (Mısırlısoy ve Günçe, 2016, s. 91-98; Spina, 2020, s. 1363; Cucco vd., 2023, s. 202-216; Chen, Chiu ve Tsai, 2018, s. 12-23) çalışmalardır. Literatürde yer alan bu çalışmalarda uyarlanabilir ve sürdürülebilir yeniden kullanımda karşılaşılan zorluklar, karar verme kıstasları Tablo 2'deki gibi özetlenmektedir.

Tablo 2. Uyarlanabilir ve sürdürülebilir yeniden kullanımda karşılaşılan zorluklar ve karar verme kıstaslarının özeti

Zorluklar		Kıstaslar	
		Farjami ve Türker, (2021)	Spina,(2020)
Pintossi vd., (2023)	Zeadat, (2024)		
Mevcut uygulamalardaki eksiklikler	Yapılardaki bozulma/yıpranma düzeyi	Tarih ve miras değeri	Yakın çevrede kültürel mekânların varlığı
Kapasite eksikliği	Yapının yeni işlevle uyumu	Yapının farklı işlevlere uygunluğu	Mekânların yeni işlevlere karşı esnekliği
İlgi eksikliği veya sınırlı ilgi			
Katılım	İlgi ve aidiyet eksikliği		
Farkındalığın olmaması veya sınırlı olması	Kültürel önemi ve potansiyel piyasa değeri konusunda farkındalık olmaması		
Kültürel miras ve miras sektörünün yorumlanması	Yerel profesyonellerin ve kalifiye zanaatkar eksikliği	İş gücü olanakları (Teknik personel yeterliliği)	
	Binaların zorlu lokasyonu		Özel araçla ulaşım
	Emek yoğun uygulamalar	Yapının fiziksel olanakları	Bozulma seviyesi
Maliyetlerin boyutu (tahmini/algılanan)	Uygulama ve tasarım maliyetleri		Yatırım maliyetleri
Kültürel mirasın yönetimi	İmar yönetmelikleri ve imar uyumu ile ilgili		
Politika ve yasal belgelere uyum	yasal kısıtlamalar	Yasa ve politikalar	
Veri yönetimi - güvenilirliği	Tarihi yapılara ilişkin güvenilir olmayan bilgi ve çizimler		
Çatışan/farklı/ayrışan çıkarlar	Öngörülemeyen durumlar	Çevreye negatif etki faktörleri	Yakın çevrede ticari, konaklama hizmetlerinin varlığı ve toplam mülk
		Yeşil uyumluluk	
		Yenilikçi ve yeni değer	Kentsel peyzajın kalitesi

Tablo 2’de görüldüğü üzere yeni işlevin belirlenmesinde ortaya konan zorluklar veya kıstaslar bazen aynı olabilmektedir. Bunlar özetle: miras değeri, mevcut işlev, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörler, yasalar ve temel politikalar, bina ulaşılabilirliği, proje aktörleri (teknik ve uygulayıcı

personel, yerel paydaşlar) ve katılımıdır. Her ülkenin kendi yasal çerçevesi, miras politikaları, planlama sistemleri (alt-üst ölçek plan uyumluluğu) miras varlığın mevcut durumu ve değeri doğrultusunda karar alma sürecini kolaylaştıran unsurlar değişebilmektedir (Méraı vd., 2022, s. 531).

Köy okullarıyla ilişkili olarak; sahadaki gözlemler, köylülerin sözlü bildirimleri ve zihinlerindeki okula dair ortak anıları göstermektedir ki bu yapıları teknik ve sosyal yönden anlamak, köy yaşantısına çeşitli işlevlerle dâhil etmek, bu yapıların ve kırsal kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkı koyacaktır. Venedik Tüzüğü'nde (ICOMOS, 1964, s. 5) de belirtildiği gibi kültürel miras değeri taşıyan varlıkların korunması, özgün karakterine sadık kalarak, her zaman için yeni bir kullanımla daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir ve uyarlanabilir bir yeniden kullanım çözümü köy okullarının miras değerleri gözetilerek, yerel halka ve kırsalın bütününe birçok açıdan ve özellikle kalkınma bağlamında fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmada yeniden kullanımın değerlendirilmesi için, köy okullarının Cumhuriyet tarihindeki eğitim politikaları ve uygulamalarının temsilcisi olarak görülmüş, miras değeri bu bağlamda kabul edilmiş ve tescil durumları araştırılmıştır. Binaların mevcut işlevi, fiziksel durumu, ulaşılabilirlik açısından ilçe ve Mersin il merkezine mesafeleri, çevredeki sit alanları ve geleneksel bilgi/üretim (somut ve somut olmayan kültürel varlıklar), yapılaşma veya uyumsuz işlev karar verme kriterleri olarak belirlenmiş, değerlendirme yapılırken de yasal olarak üst ve alt ölçek plan işlevleriyle uyumluluğa dikkat edilmiştir. Miras yapılarının yeniden kullanımında yerin ruhunun tanımlanması ve korunması özellikle yerel toplulukların ve kullanıcı katılımını gerektirse de (ICOMOS, 2005; Plevoets ve Sowińska-Heim, 2018, s. 132; Pintossi vd., 2023, s. 102815) katılımcı koruma olgusu daha ayrıntılı ele alınması gereken bir konu olduğu için bu çalışmada kapsam dışında tutulmuştur.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Politikaları ve Köy Okullarının İnşası

Türkiye Cumhuriyeti henüz kurulmuş ve savaştan yeni çıkmış bir ülkeyken, eğitim politikalarının temelleri Birinci Maarif Kongresi'nde (1921) oluşturulmuştur. Kongre açılış konuşmasında Atatürk'ün belirttiği üzere; eğitim politikası, özgün ve yerel kültürün ön planda tutulmasını ve çağdaş bir ulus olma içerisinde gelişimin şekillenmesini öngörmektedir. Aynı kongrede, eğitim müfredatları veya köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi konularının tartışılması köy okullarının ve köyde verilecek eğitimin çok daha önceden planlandığını göstermektedir (Hakimiye Milliye, 1921, s. 3-4; Kapluhan, 2014, s. 126).

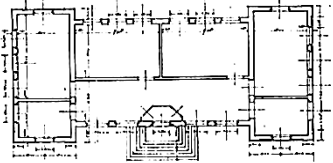
Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimin ulusal kültüre ve aynı zamanda çağdaş uygarlığa uyum sağlaması, bütün eğitim kademelerinin gözden geçirilmesi, fakir aile çocuklarının eğitimi, ilkokulda mesleğe yöneltme, çocuğun eğitiminin yanında halkın eğitimi, kadının eğitimi gibi konular ele alınmıştır (Alpagut, 2012, s. 78). Bu bağlamda 1920 ve 1930'lu yıllarda ana yerleşimin köylerde olması ve köylünün de kırsalda yaşamını devam ettirme eğilimi, eğitim ve kalkınma hamlelerine köylerden başlanmasını gerektirmiştir. 1924 yılında yürürlüğe giren Köy Kanunu ile köyün yönetim sistemini, köy mekânının şekillenmesini ve köyde bulunacak konut, kahvehane, öğretmen evi, okul gibi yapıların niteliklerini derinlemesine ele alan maddeler yürürlüğe girerek çalışmalara başlanmıştır (Eres, 2023, s. 35). Aynı kanunda; ilköğretimin acilen ülke geneline yaygınlaştırılmasının gerekliliğiyle, okulların yapım işinde köylünün maddi desteği yanında işgücüyü de okul inşaatlarında görev almaları zorunlu kılınmıştır (Kul, 2011b, s. 68). Toplumsal kalkınmaya köylerden başlanması, köy koşullarına uygun öğretmen yetiştirilmesi amacıyla 1926'da biri Kayseri diğeri Denizli'de olmak üzere iki Köy Muallim Mektebi açılmasına karşın istenilen başarı sağlanamamıştır (Çetin ve Kâhya, 2017, s. 137).

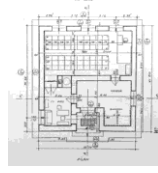
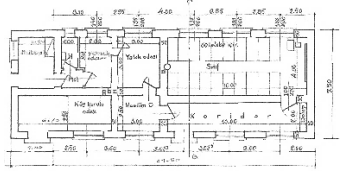
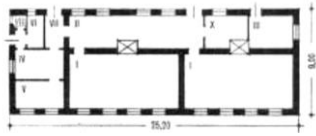
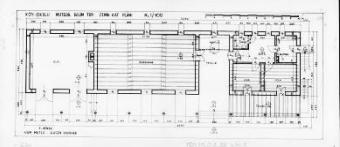
1931'e kadar olan dönemde ise ilk ve ortaokul binalarında Mimar Kemaltin ve Mukbil Kemal Taş'ın Edirne ve Ankara'da inşa edilecek okullar için hazırladığı okul projeleri, tip proje olarak kullanılsa da (Aktürk, 2020, s. 16-17; Tablo 3a), sonrasında köy okullarının inşası için yapılan atılımlar daha sistematik ve belirgindir. 1926 yılında Maarif Vekâleti bünyesinde kurulan İnşaat Dairesi'nin 1930'lu yıllarda işlevsellik kazanmasının bu konudaki etkisi çoktur. Bu noktada, 1927'de Ankara'ya gelen Ernst Egli'nin etkisi görülmektedir. Egli'nin köylerde gerçekleştirdiği uzun keşiflerin ardından, bakanlık tarafından çıkarılan İlk Mektep Planları isimli kitapçıkta en az masrafla ve kolay temin edilebilir malzemelerle üretilmiş çeşitli köy ve kent tip okul, öğretmenevi ve tuvalet (hela) projeleri yer almıştır (Aktürk ve Ediz, 2020, s. 124-155; Tablo 3b). 1930'lu yıllarda köy okulu projelerini içeren bir başka belge Köy Okulu Binası kitapçığıdır. Bu kitapçık, köy enstitüleri kurulana kadar bir nevi ön çalışma olarak değerlendirilebilecek 1937 tarihli Köy Eğitimcileri Kanunu'yla ilişkilendirilmektedir (Köy Eğitimcileri Kanunu, 1937; Şimşek ve Mercanoğlu, 2018, s. 263; Tablo 3c). Aynı tarihlerde inşaat bürosunda bir süre görev almış Margarete Schütte-Lihotzky'nin 1939 tarihli Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerine Deneme kitapçığında da köy okulları için öneriler bulunmaktadır. Maarif Vekâleti için hazırlanan bu çalışmada öğrenci sayısı, iklim, inşaat malzemeleri, öğretmenevinin yeri ve okul yerleşkesinde geniş bahçe alanlarını barındıran öneriler sunulmuştur (Akcan, 2009, s. 341-342;

Tablo 3d). 1940 ve sonrasında, Köy Enstitüleri Kanunu ve 1940'ta açılan köy okulları proje yarışması sonucu elde edilen projeler köy okullarının planlanması ve inşasında etkili olmuştur. Yapıların tasarımında; iklimle uyumluluk, kolay inşa edilebilirlik, köyde gerçekleştirilecek farklı eğitim modellerine cevap verecek nitelikte atölye tipi yapılar ve açık alanlarının olması, öğretmenlerin kalabileceği konaklama yapılarının bulunması önemli kısıtlar olmuştur. Ayrıca soğuk, sıcak ve ılıman iklim bölgelerini gözeterek üç farklı tip-proje teklif etmeleri istenmiştir (Kul, 2010, s. 53-54). Okulların ihtiyaç programı; elli öğrencilik bir dersane, öğretmen lojmanı, ağaç veya demir işlerinin yapılabilmesine elverişli bir atölye (işlik) ve odunluktan oluşmaktadır. Yarışmada yüksek mimar Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar tarafından, şartname koşulları doğrultusunda sınıf, atölye ve öğretmen evinin aynı birimde olduğu, farklı iklim tiplerini uygun üç ayrı tipte hazırladıkları projeler birinci seçilmiştir. Projelerde ayrıca açık alanlar ve daha önce inşa edilmiş köy okullarına yönelik öneriler de yer almıştır (Kul, 2011a, s. 30; Tablo 3e).

1930-1940 yılları arasındaki proje üretim süreci değerlendirildiğinde Maarif Vekâleti tarafından üretilen tip köy okulu projelerinde yere özgü unsurlar, öğrenci sayısı ve başlıca inşaat malzemesi temel belirleyiciler olduğu anlaşılmaktadır. Böylece anonim ve tekrarlanabilir yapıların hızlıca inşa edilmesi köylüler için imalat kolaylığı sağlarken mekânsal ihtiyaçların karşılanmasıyla eğitim politikalarının yaygınlaşmasını da hızlandırmıştır (Bozdoğan, 2002, s. 106).

Tablo 3. Maarif Vekâleti tarafından uygulanan veya üretilen okul planları, (Kaynak: (a) Mimar Muzaffer'den aktaran Küçükcalıç, 2013, s. 164; (b) Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Dairesi'nden (1933) aktaran Dere ve Oral, 2020, s. 270; (c) Bir sınıflı köy okulu projesinin plan, kesit ve görünüşü (Ölçek 1:100) (yaklaşık 1937-1938).; (d) Lihotzky'den (1939) aktaran Kul, 2010, s. 51; (e) Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 98.474.1)

Tasarım veya uygulama yılı	Tasarımcı	İlgili mevzuat veya kaynak	Plan
1923-1931	Mimar Kemalettin ve Mukbil Kemal Taş	-	

1931	Ernst Egli	İlk Mektep Planları Kitapçığı	(b)
1937	Anonim	Köy Okulu Binası Kitapçığı, Köy Eğitimcileri Kanunu	(c)
1939	Margarete Schütte-Lihotzky	Maarif Vekaleti	(d)
1940	Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar	Köy Enstitüleri Kanunu ve 1940'ta açılan köy okulları proje yarışması	(e)

Eğitim ve kalkınma faaliyetlerine köylerden başlanması ve acilen yaygınlaştırılması politikalarının fiziksel olarak köy okulu binalarının tasarım kurgusuna yansıdığı, kronolojik bir inceleme sonrasında rahatlıkla görülmektedir. Planlama ve genel görünüm bağlamında I. Ulusal Mimarlık Dönemi anlayışı etkisindeki, sadece derslik birimlerinden oluşan, dönemin çatı ve süsleme unsurlarına sahip yapılar terkedilerek, kırsalın malzeme potansiyeli, inşa olanakları, işlevsel gereklilikler ve ulus bilincinin katılımı geliştirilmesi fikirleri projelere yansıtılmıştır. Okul birimlerinin atölye tipi dersliklerle zenginleştirilmesi, iklim özelliklerine göre yapı kabuğundaki açıklık sayısı ve yarı açık mekân kullanımı, yapımda ve görünümde süslemesiz, çabası kolay uygulanabilir tekniklerin tercih edilmesi, okul bahçesinin yörenin özelliklerine uygun bitki ve hayvan yetiştiriciliği eğitimi için düzenlenmesi, öğretmen lojmanlarının tasarım kurgusuna eklenmesi buna birer örnektir. Başlangıçta hedeflenen eğitim/kalkınma politikalarının uygulanması için deneyerek ve yerinde gözlemlerle geliştirilen tip projeler, Köy Enstitüleri'nin kurulması ve buradan mezun olan öğretmenlerin çalışacağı köy okullarının inşa edilmesi gerekliliğiyle, en kapsamlı haline gelmiştir.

Fakat köy okulları için proje tasarım süreci, 1950'de tek partili dönemin sonlanması ve hükümetin değişmesi ile bitmiştir. Köye özgü öğretim modelleri terk edilerek herkes için eşit bir eğitim politikası benimsenmiştir. Köyde ve kentte tek tip eğitim modeli başlatılarak, köy enstitüleri kapatılmıştır. Eğitim politikalarındaki diğer değişimler ve 1997-1998 eğitim öğretim yılından itibaren taşınmalı eğitime geçilmesi köy okullarının büyük oranda âtil kalmasına neden olmuştur (Aktürk ve Ediz, 2020, s. 129; Erol, 2021, s. 262). Bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Mersin'de İnşa Edilmiş Köy Okullarına Ait Bulgular

Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitim işine büyük önem verilmekle birlikte, metot ve teşkilat olarak yenilikler gecikmiştir. Meşrutiyet dönemine ait yasalar ve anlayışla ilköğretim işinin yerel yönetimlere bırakılması, bu alandaki gelişmeyi negatif etkilemiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği günlerde, Mersin merkezinde Cumhuriyet öncesinden kalma yedi ilkokul vardır (Gedik, 2022, s. 16) ve 1928 yılına kadar da merkezde yeni bir ilkokul açılmamıştır. 1933 yılında valilikçe yapılan 10 yıllık eylem planını çerçevesinde eğitim öğretim çalışmaları hız kazanmış, okul, öğrenci ve öğretmen sayıları artmıştır (Korkmaz, 2010, s. 102). İlerleyen dönemlerde, köylerde merkezlerde öğrenim çağında olup okula gitmeyen öğrencilerin tespiti, yeni okulların açılması, pansiyon ve kütüphanelerin kurulması gibi gelişmeler olmuştur. 1943-1944 Eğitim-Öğretim Dönemi'nde Düziçi Köy Enstitüsü, Konya Eğitim Enstitüsü ve İvriz Köy Enstitüsü'nden yeni öğretmenlerin atanmasıyla Mersin'de eğitim seferberliğinde gelişmeler olmuştur (Kavas, 2020, s. 35).

Mersin'in ilçelerindeki merkez ve köy okullarının sayıları ise kayıtlara; 1938'de Silifke'de 27, Mut'ta sekiz, 1950'de Tarsus'ta 52, Anamur'da dokuz, Gülnar'da 19 adet olarak yansımıştır (Korkmaz, 2010, s. 141,146,160,166,171). 1960'larda şehir okullarının sayısı iki kat, köy okullarının sayısı da yaklaşık üç kat artmıştır. 1962-1980 yılları arasında şehir okulları 41'den 87'ye, köy okulları da 421'den, 705'e yükselmiştir (Ulusoy ve Demirtaş, 2008, s. 123).

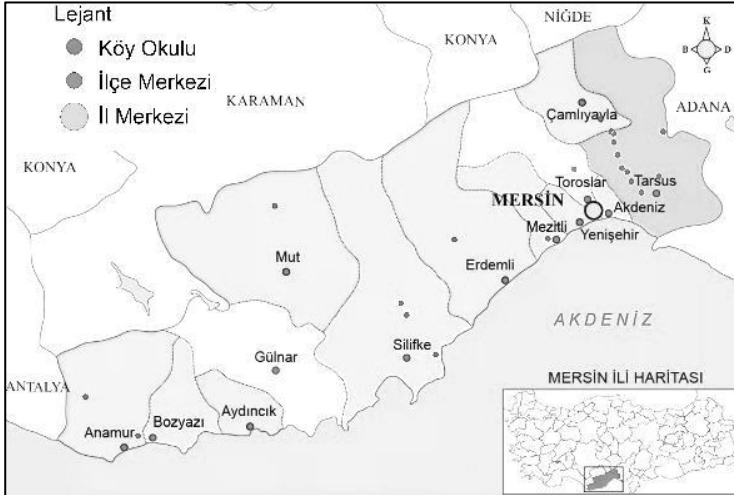
Tespit çalışmaları kapsamında Mersin'de Cumhuriyet Dönemi'nde (1925-1965) inşa edilmiş ancak taşınmalı eğitime geçiş sonrasında kapanmış köy okulları ele alınmıştır. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivlerine (2022)

göre kullanılmayan bu yapılar, yapım veya hizmete giriş yılı belirtilmeksizin, ilçe milli eğitim müdürlüklerinin çalışmalarıyla tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Mersin'in ilçelerinde yapım veya hizmete giriş yılı belirtilmeyen kapalı köy okulu sayısı (Kaynak: Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi, 2022)

İlçeler	Okul Sayısı
Akdeniz	3
Anamur	3
Aydıncık	14
Bozyazı	8
Çamlıyayla	9
Erdemli	15
Gülнар	37
Mezitli	11
Mut	66
Silifke	80
Tarsus	103
Toroslar	32
Yenişehir	6
Toplam	387

Araştırma sırasındaki saha çalışmasıyla Akdeniz, Anamur, Çamlıyayla, Erdemli, Mezitli, Mut, Silifke, Tarsus ve Toroslar olmak üzere 13 ilçenin dokuzundaki köylerde, 1925-1965 yılları arasında inşa edilmiş köy okulu ve ek yapılarına ait bilgiler toplanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma yapılan köy okullarının Mersin ili ve ilçelerindeki konumu (Kaynak: Mersin Valiliği, 2021, kullanılarak yaza tarafından düzenlenmiştir)

Saha çalışması öncesinde hazırlanmış yapı bilgi fişleri kullanılarak yapının bulunduğu ilçe ve köy, ada ve parsel, taşıyıcı sistem ve malzeme, çatı yapım sistemi ve örtü malzemesi, sağlamlık, kullanım ve değişmişlik, tescil ve yapım yılı bilgileri kayıt altına alınmıştır. Ayrıca yapıların plan krokileri çizilmiş ve farklı birçok açıdan fotoğrafla belgeleme yapılmıştır. Her bir yapı için yapılan bu işlemlerin ardından bilgiler sayısal ortama taşınmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırma yapılan okulların özellikleri ve konumları, (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

İlçeler	Yapım		Tescilli Yapı Sayısı	Onarım Durumu	Sağlamlık		Kullanım Durumu	Ek Yapı		
	Okul Sayısı	Yılı Aralığı			İyi	Kötü		Lojman	Wc	Çeşme
Akdeniz	2	1947-1955	-	Tadilat	+ (2)		Boş (1)- Yaşam merkezi (1)	2	2	2
Anamur	2	1927-1949	-	-	+ (1)	+ (1)	Boş (1)- Eğitim (1)	2	-	-
Çamlıyayla	1	-	-	-	+ (1)		Boş (1)	-	1	-
Erdemli	1	1937	-	Tadilat	+ (1)		Kütüphane, Atölye (1)	-	-	-
Mezitli	1	1926	1	Restorasyon	+ (1)		Karma (1)	1	1	1
Mut	1	1958	-	-	+ (1)	-	Boş (1)	1	1	1
Silifke	3	1936-1948	1	Restorasyon + Tadilat	+ (1)	-	Kooperatif (1) Kütüphane (1) Boş (1)	2	3	1
Tarsus	8	1954-1965	-	Tadilat	+ (7)	+ (1)	Boş (7)- Atölye (1)	6	7	4
Toroslar	1	1926	-	-	+ (1)	-	Boş (1)	1	-	-

Derslik sayısı ve konumuna göre Mersin'de dört farklı tipte okul plan uygulandığı, planların iklim özelliklerinden çok yapım yılına göre değiştiği anlaşılmıştır. Köprübaşı (Anamur), Esenbağlar (Mezitli), Kerimler (Toroslar), Atayurt (Silifke), Ulaş (Tarsus) okullarının küçük farklılıklara karşın plan ve yapım yılı (1926-1936) bakımından benzedikleri görülmektedir. Sarıbrahimli (Akdeniz), Güngören (Anamur), Giden (Çamlıyayla), Kavaközü (Mut), Sucular, İncirlikuyu, Aladağ, Çavdarlı ve Sayköy (Tarsus) okullarının yine plan tipleri benzerlik göstermekte ve yapım yılları 1950-1960 aralığında seyretmektedir. Meşelik ve Topaklı (Tarsus) köylerindeki okul plan tipleri ise diğerlerinden farklılaşarak çok parçalı bir mekân organizasyona sahiptir. (Tablo 6).

Maarif Vekâleti proje bürosunca hazırlanan kitapçıklarda ya da 1940'ta ilan edilen proje şartnamesindeki gibi okul binalarının yanı sıra, öğretmen lojmanı, tuvalet ve çeşmeden oluşan ek bina veya müştemilat birimleri, sahadaki çalışmalar sırasında tespit edilmiştir (Şekil 2). Okullarda ortak bir dil olarak kabul edilebilecek diğer özellikler; geniş bahçe alanlarına sahip olmaları, bahçesinde ardıç ya da çınar olmak üzere mutlaka ağaç bulunması, Atatürk'e ait önemli bir sözün herkesçe görünen bir cephede yazılı olması şeklinde sıralanabilir.

Tablo 6. Araştırma yapılan okulların planları ve genel görünimleri, (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

AKDENİZ Tekke 1948 Sarıbrahimi 1955	ANAMUR Köprübaşı 1927 Güngören 1949	ÇAMLIYAYLA Giden
ERDEMLİ Eserpınar 1937	MEZİTLİ Esenbağlar 1926	MUT Kavaközü 1958
SİLİFKE Çaltıbozkır 1948	Çaltıbozkır- Sina 1938 Alayurt 1936	TOROSLAR Kerimler 1926
TARSUS Ulaş 1933 Meşelik Topaklı 1965	Sucular İncirlikuyu Aladağ	Çavdarlı-Kristan 1954 Sayköy

Lejant
 ▲ Okul Girişi
 ▲ Bitişik Öğretmenevi Girişi
 ■ Ek Birimler veya Duvarlar

Şekil 2. Öğretmen lojmanı ve tuvalet örnekleri (a) Sarıbrahimli, (b, d) Kavaközü, (c) Topaklı, (e) Tekke, (f) Çavdarlı (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Mersin'deki Köy Okulu Binalarının Yeniden Kullanımına Yönelik Olasılıklar Üzerine

Köy okullarının yeniden kullanımı belirsiz aralıklarla sivil toplum kuruluşlarının ilgi konusu olmuştur. Mimarlık öğrencileriyle yaz atölyeleri kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarda yapıların yeniden kullanımları değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar; köy yerleşiminin kırsal kültürel miras ve doğal değerlerinin tanınması, köylülerle bir araya gelerek deneyim paylaşımını ve yapıların onarılmasını kapsamaktadır. Atölyeler sonrasında yapılara köy yaşam merkezi gibi çok amaçlı işlevler kazandırılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. (a) Gürsu Taş Mektep Atölyesi, (b) Kızkapan Köyü Tasarım Atölyesi (c) Paçva Taş Mektep Atölyesi, (Kaynak: (a) Anonim1 (2016) , (b) Anonim2 (2013), (c) Anonim3 (2018))

Mersin’de araştırma yapılan 20 okulun ise yedi (%35) tanesi kullanılmaktadır. Bu yapılardan ikisi (%10) tescillidir ve restorasyon müdahalesiyle karma kullanım (Mezitli) ve kooperatif (Atayurt) işlevleri verilmiştir. Güngören İlkokulu anasınıfı, Esenpınar İlkokulu’nun bir kısmı derslik olarak kullanılmaktadır. Diğer işlevler ise kütüphane (Çaltıbozkır, Esenpınar), köy yaşam merkezidir (Sarıbrahimli). Tescilli olmayan binaların tadilatı yerel yönetim-yerel halk iş birlikleriyle yapılmıştır. (Şekil 4).

Şekil 4. Mersin'deki köy okullarında yeniden kullanım örnekleri (a)Sarıbrahimli, (b)Atayurt, (c, d)Esenpınar, (e)Çaltıbozkır-Sina köy okulları (Kaynak: yazar tarafından oluşturulmuştur)

Mersin'deki kullanılmayan köy okullarının sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanımın değerlendirilmesi için literatürde yer alan kolaylaştırıcı kıstaslar referans alınarak; miras değeri, üst ölçek plan verileri, tescil durumu, yapının kullanım ve sağlık durumu, ulaşılabilirlik düzeyi, yakın çevredeki sit alanları, somut olmayan kültürel miras bilgileri derlenmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde Mersin köy okulları için tescil durumu (%10), sağlık durumu (%15) ve kullanım (%35) olarak tespit edilmiştir. Ek olarak; yakın çevrede arkeolojik sit alanları, yaban hayatı korunacak alan, eko turizm bölgeleri, özel çevre koruma bölgesi, kul-

lanma suyu mutlak koruma alanı gibi korunan ve özel işlevli birçok alanın varlığı, değerlendirme yapılırken kırsal kalkınma ve turizm açısından birer değer olarak kabul edilmiştir. Köylerin neredeyse tamamı tarım alanı niteliğindedir ve üzüm, muz, incir, dikenli incir, lavanta, alıç, kekik, dağ eriği gibi yerel gıda çeşitliği birer zenginlik oluşturmaktadır. Bu ürünlerdeki verimliliğin arttırılması ve pazar ağı oluşturularak ekonomik katma değere dönüştürülme olasılığı önerilecek yeni işlev için değer oluşturmaktadır. Henüz tespit edilmemiş diğer geleneksel bilgi ve somut olmayan miras, araştırılması gereken diğer değerlerdir. Bununla birlikte kent merkezlerine yakın köylerdeki uyumsuz yapılaşma, organize sanayi ve katı atık arıtma gibi tesislerin varlığı kültürel miras algısını olumsuz etkilemektedir. Uzak mesafedeki köylerde ise ulaşım zorlukları, iletişim ve hizmetlerden yararlanma koşulları daha zorludur (Tablo 7).

Tablo 7. Çalışma yapılan okullar için kolaylaştırıcı kıstas verileri, (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Okul/Köy (Mahalle)	Merkeze Mesafesi (km)		Sit Alan- ları	Üst Ölçek Plan Verisi	Geleneksel Bilgi/Değer/ Üretim	Durum
	İl	İlçe				
Sayköy	25	13	+	Tarım alanı	Üzüm	Yapılaşma
Sucular	36	12	+	Orman alanı	Üzüm	Yapılaşma
Ulaş	37	18	+	Tarım alanı, İçme-kullanma suyu mutlak koruma alanı	Üzüm	-
Çavdarlı/ Kristan	42	26	-	Tarım ve orman alanı	Üzüm	Uzaklık
Meşelik	47	29	+	Tarım ve orman alanı	İncir/ Dikenli İncir	Uzaklık
İncirlikuyu	42	6	-	İçme-kullanma suyu mutlak koruma alanı	İncir/ Dikenli İncir	Yapılaşma
Aladağ	60	25	-	Tarım alanı	Bilinmiyor	Uzaklık
Topaklı	51	33	+	Tarım alanı	Bilinmiyor	Uzaklık
Giden	63	21	-	Tarım alanı	Bilinmiyor	Uzaklık
Güngören	263	36	-	Tarım alanı	Muz	Uzaklık
Köprübaşı	227	5	+	Kentsel gelişim alanı, orman alanı	Bilinmiyor	Yapılaşma
Kerimler	21	21	-	Tarım ve orman alanı, Günübirlik alan	Yenidünya	-
Esenbağlar	19	5	-	Kentsel gelişim ve tarım alanı	Bilinmiyor	-

Kavaközü	219	36	+	Orman ve tarım alanı, ekoturizm ve yayla turizmi, Yaban hayatı korunacak alan	Dağ eriği, kuşburnu, alıç, kekik, adaçayı	Uzaklık
Çaltıbozkır-Sina	113	29	+	Tarım ve orman alanı, Ekoturizm	Lavanta	Uzaklık
Çaltıbozkır	110	30	+	Tarım ve orman alanı, Ekoturizm	Bilinmiyor	Uzaklık
Esenpınar	70	25	+	Tarım ve orman alanı	Bilinmiyor	Uzaklık
Sarıbrahimli	19	19	+	Tarım, sulama ve orman alanı, Organize sanayi bölgesi	Narenciye Üzüm	Yapılaşma-İşlev
Tekke	15	15	+	Tarım, sulama ve orman alanı, Organize sanayi bölgesi	Üzüm Dikenli İncir	Yapılaşma-İşlev
Atayurt	82	11	+	Özel çevre koruma bölgesi, Ekoturizm, Kentsel gelişim ve orman alanı	Bilinmiyor	Yapılaşma

Yapıların tipolojik verileri, diğer somut ve somut olmayan bilgiler, tescil ve restorasyon kararları için bilgi verici olup, Mersin'deki köy okullarının sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeniden kullanımı için Tablo 5, 6 ve 7 verilerinden yararlanılabilir. Olasılıklar bağlamında korunan alanlar, üretim ve mesafe değerlendirme yapabilmek için temel kıstaslar olarak kabul edilmiştir. Kayıtlarda yedi köyün (Çavdarlı, İncirlikuyu, Aladağ, Giden, Güngören, Kerimler ve Esenbağlar) yakın çevresinde sit alanı olmadığı, üst ölçek planlarda bu köylerin tarım alanı olarak belirlendiği ve üzüm, incir, dikenli incir, muz, yenedünya gibi gıda üretiminin aktif olduğu ve ulaşım/iletişim/ziyaret açısından ise mesafenin fazla olduğu görülmektedir. Bu köylerde işlevsel sürdürülebilirliği sağlamak için gıda üretimi, üretim ve pazarlama eğitim mekânı, doğal peyzaj destinasyonu gibi işlevler önerilebilir. Diğer 13 köyün ise korunan bir sit alanıyla ilişkisi söz konusudur. Üst ölçek planlarda buralar için ekoturizm, içme suyu mutlak korunacak alan, organize sanayi bölgesi, kentsel gelişim alanı gibi çeşitli işlevler öngörülmüştür. Kent merkezi ile doğrudan ilişkili olmayanlara (Çaltıbozkır, Sina, Kavaközü, Topaklı, Meşelik ve Ulaş), ekoturizm kapsamında dinlenme, kamp veya konaklama alanı gibi turizmi güçlendiren, kalkınmaya katkı koyan işlevler verilebilir. Bu işlevler yakın çevredeki sit alanlarının tanıtılması/ziyareti, doğa sporlarının geliştirilmesi/desteklenmesi gibi organizasyonlarla desteklenebilir. Kent merkeziyle ilişkisi kuvvetli olanlara ise (Tekke, Sarıbrahimli, Sayköy, Sucular, Köprübaşı, Kerimler ve Esenbağlar) gününbirlik ziyarete

açık müze, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerden yararlanılması için köylülere yönelik merkezler, toplanma alanı gibi işlevler önerilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Köy okulları, temelde yerele özgü malzeme ve iklime uyumlu bir biçimlenişi prensip edinmiş bir anlayışın ürünü olarak kurgulanmış, köylülerin bir araya gelerek inşa ettiği ve ortak anılarda halen yeri olan kültürel birer mirastır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin eğitim politikalarına, dönemin ekonomik ve teknolojik koşullarına tanıklık eden bir yapı türüdür. Köy okulları konusundaki akademik çalışmalarda iki farklı yaklaşım vardır. Birincisi; tek yapı ölçeğinde yapının tarihçesinin araştırılması, belgelenmesi ve restorasyon önerisi hazırlanması ki bu daha çok tescilli ve 1930'lara kadarki sürede inşa edilmiş olanlarda görülmektedir. İkincisi; belirli bir il veya ilçenin köy okullarının durum tespittir. Bu tür çalışmalar konunun anlaşılması ve farklı bölgelerdeki okul yapılarının tanınması için literatürü zenginleştirmektedir. Tescillenerek korunmuş, restorasyonu yapılmış veya köylülerce tadilatı üstlenilerek kullanılan köy okulu örnekleri de yaygın olmayan ancak arzulanan bir durumdur. İl Milli Eğitimi Müdürlükleri, yerel yönetimler ve sivil toplum bu yeniden kullanım uygulamalarının paydaşları arasındadır. Burada önemli olan köy okullarının yeniden kullanımında yapı ve alanlar sadece birer bina gibi görülmemeli, miras değerleri gözetilerek tescilli olmayanlara da sürdürülebilir ve uyarlanabilir yeni bir işlev kazandırılmalıdır.

Mersin kırsalı, koruma ve yeniden kullanım, kalkınma ve sürdürülebilirlik bağlamında düşünüldüğünde doğal ve yapılı çevre birlikteliğinden meydana gelen zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu doku içerisindeki köy okulları araştırılmaya değer bir kaynak oluşturmaktadır. Mersin'in kıyı ve yayla kırsalında gerçekleştirilen çalışmada, önceden hazırlanmış tespit formları kullanılarak, toplam 20 köy okulu binası ve ilişkili ek yapılar yerinde belgelenecek kayıt altına alınmıştır. Plan, malzeme kullanımı, arazi kullanımı ve diğer yapılar bağlamında değerlendirildiğinde, ortak bir dilin varlığı açıktır. 1925-1965 yılları arasında inşa edildiği bilinen yapılar, yapım tarihleri bilinmeyenler için referans oluşturabilmektedir. Örneğin 1926-1937 tarih aralığında inşa edilmiş Ulaş, Esenpınar, Atayurt, Kerimler ve Esenbağlar köylerindeki okul planları ve genel biçimlenişi, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'ne referans vermektedir.

(Tablo 3, 6). Böylece 1927 yılında inşa edilmiş ve harap durumdaki Köprübaşı köy okulunda plan düzeni hakkında tahminde bulunmak kolaylaşmaktadır. 1938 Çaltıbozkır-Sina, 1949 Güngören köy okulu, yapım tarihi bilinmeyen Sayköy, Sucular ve İncirlikuyu köy okulları planlarıyla benzerdir ve yapım tarihi hakkında fikir vermektedir. Bu aralıkta inşa edilen köy okullarının Maarif Vekâleti inşaat bürosunca hazırlanmış tip projelerden (Tablo 3, 6) yararlanılarak inşa edildiği tahmin edilebilir. 1960'lı yılların tipolojisi olarak değerlendirilen Topaklı ve Meşelik köy okulları da özgün bir düzene sahiptir. Tekke Köyü'ndeki okul ise 1948 yılında inşa edilmiş olup Ahsen Yapanar ve Asım Mutlu tarafından hazırlanan tip projeye göre (Tablo 3, 6) inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Binaların sadece %15'nin yapısal olarak hasarlı, %35'inin ise kullanılıyor oluşu sürdürülebilir bir yeniden kullanım için iki önemli kolaylaştırıcı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Sarnıbrahimi'deki köy yaşam merkezi, Esenbağlar'daki karma işlev, Meşelik'teki atölye işlevlerinin etkin kullanıma sahip olmadığı, tam tersine Çaltıbozkır-Sina'da müze ve atölye, Atayurt'ta kooperatif ve Esenpınar'da müze-atölye derslik karma kullanımlarının aktif olduğu görülmüştür (Şekil 4). Yeni bir işlev verilmesi de Köprübaşı ve Kavaközü köy okulu bahçelerinin köylülerce toplanma mekânı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yeniden kullanım kararlarında yerel halkın süreçlere dahil edilmesi sürdürülebilir sonuçlara ulaşılmasında önem taşımaktadır.

Genel bir değerlendirme ve öneri yapmak gerekirse; planlama, biçimleniş, malzeme kullanımı, yapım sürecinde katılımcılık ve anı değeri bakımından ortak bir paydada buluşabilen bu bina türü tarih içerisindeki bağlamıyla da miras değeri taşımaktadır. Eğitim işlevi her zaman saklı kalmak kaydıyla, bu yapıların yeni işlevleriyle de kırsalın ve köylünün gelişiminde, kalkınmasında önemli rolü olacaktır. Her ne kadar tip projeler kullanılarak inşa edilseler de bir yandan da sahip oldukları yere özgü nüansları, bu yapıları fiziksel açıdan da özgün kılmaktadır. Bu sebeple Cumhuriyet tarihimizin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan bu yapı türü, kırsalın geçmişte olduğu gibi bugün de kalkınmasında güçlü bir potansiyele sahiptir. Kültürel miras olarak tescil edilmesinin ardından, geçmişte insanları bir araya getirerek ortak bir iş başarma, üretme ve geliştirme duygusunun tekrarlanması, dahası yerel halkın karar verici rolünü de üstleneceği bu yeni durumda köy okulları yeni nesillerin de tanıyacağı, kullanacağı mekânlara dönüşecektir. Ayrıca Mersin örneğinde olduğu gibi resmî kurumların iş birliği ve uzmanlarca yapılacak bi-

linsel araştırmalar yardımıyla Türkiye'nin diğer köylerindeki okulların belgelenmesi ve arşivlerdeki bilgi güvenilirliğini artacaktır. Kullanıcıların katılımıyla da sürdürülebilir bir yeniden kullanım değerlendirmesi yerinde olacaktır. Cumhuriyetin kurulmasından sonraki dönemde kırsalın ve ülkenin gelişimi için önemli bir role sahip köy okulları yeni işlevleriyle, benzer bir görevi üstlenmiş olacaktır.

Extended Abstract

An Evaluation of the Sustainable and Adaptive Reuse of Village Schools in the Republican Era (1925-1965) in Mersin⁵

Ayşe Manav⁶

ORCID: 0000-0002-3290-742X

Village schools, which are in almost every village in Turkey but are unused or in ruins, are an important group of buildings with cultural heritage value. The policies of the period, the fact that villagers and educators built these buildings together, the method of procurement of standard school projects, the fact that their designs and materials are specific to the place, and their place in the collective memory of the local people make these buildings important documents of that period. The surviving examples of village schools in various parts of Turkey have started to become the subject of current academic studies and a few publicly supported applications, especially since the 2000s. The research or documentation of village schools on a single or regional scale has constituted the scope of the studies. The development of a literature based on the documentation of building types that function as schools rather than their cultural heritage value has necessitated the evaluation of the structures in Mersin province from a different perspective. The fact that these cultural assets, designed and constructed in the early years of the Republic of Turkey, were not included in today's life with a sustainable and adaptable use has been evaluated as a great loss. Sustainable and adaptable new use possibilities as part of a contemporary life have been discussed through the example of Mersin.

The two main research principles that shape the study are as follows: The first is to investigate the history of the policies and project design process that form village schools through literature sources and to identify village schools in Mersin in detail on site. The second is to analyze the sustainable and adaptive reuse of cultural heritage buildings based on examples from the literature and

⁵ It was produced from the research project supported by Toros University BAP Unit, numbered "2021-GSTMF-AM-1" and titled "A proposal for the documentation and refunctoning of Kavaközü Village Primary School within the scope of sustainable protection of rural cultural heritage". Additionally, as a verbal declaration; Presented by the author at the 8th Urban Research Congress in Ankara, November 2023.

⁶ Toros University, Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Department of Architecture/Mersin, E-mail: ayse.manav@toros.edu.tr

the application and to evaluate the possibilities for similar uses of village schools in Mersin.

The education policies and architectural designs from the declaration of the Republic to the 1950s were of great importance in the formation of village schools. A school construction program was initiated in every village shortly after the declaration of the Republic with the aim of raising contemporary and literate citizens. Although existing school projects were used in the beginning, new types of projects began to be prepared after the situation in rural areas was determined. During this period, architects coming from other countries produced type projects and presented the first designs. Projects prepared at different times by the Ministry of Education architectural office between 1930-1940, and later projects obtained from the village school architectural project competition opened in 1940 were used. In the design of the buildings, compatibility with the climate, ease of construction, workshop-type buildings that will respond to different education models to be carried out in the village, and open spaces were important. However, due to changes in education policies after 1950, village schools became inactive.

There were seven primary schools in the centre of Mersin in the early years of the Republic, and education and training activities gained momentum within the framework of the 10-year action plan made by the governor's office in 1933. In the field work carried out in the summer period between 2021-2023, information was collected on village schools and annexes built between 1925-1965 in the villages of Akdeniz, Anamur, Çamlıyayla, Erdemli, Mezitli, Mut, Silifke, Tarsus and Toroslar districts. It was understood that four different types of school plans were implemented in Mersin according to the number and location of classrooms, and the plans changed according to the year of construction rather than climate characteristics. In addition to the school buildings, teacher houses, toilets and fountains were identified during fieldwork, as stated in the booklets prepared by the Ministry of Education project office. Other common features of the schools include having large garden areas with trees, and having an important quote from Atatürk written on a visible façade.

The preservation of cultural heritage buildings through sustainable and adaptive reuse has long been accepted as a key part of a sustainable future and development. Instead of the cost and energy losses that will arise from demolishing existing buildings, the gains that will be made by evaluating the same buildings as a resource appear as part of sustainability. Examples of reuse in rural areas such as village schools in the world and in Turkey are mostly associated with tourism. In addition to the connection with tourism, importance has been given to buildings with a production function maintaining their original function. In the literature, the subject has been addressed under the titles of new function assessment criteria, participation, and economy. Within the framework of all these examples; the structural conditions of cultural heritage buildings,

heritage values, all stakeholders in the reuse process, sites in and around the building, intangible heritage, accessibility, conservation policies and laws have been determined as basic assessment criteria.

There are limited examples of reuse of closed village schools in Turkey. A few registered examples have been given a new use with public support, while others have been given a new use with the cooperation of local governments and volunteers.

Within the scope of the study, the sustainable and adaptable reuse possibilities of 20 school buildings determined in Mersin were evaluated according to their distances to the city center, their relations with cultural or natural protected areas, the characteristics of the rural settlement they are located in, intangible heritage values and upper scale plans. Within the framework of tourism related to cultural and natural sites and nature sports, where rural production is prominent, functions that support participation were suggested.

If a general evaluation and suggestion is to be made; this type of building, which can meet on a common ground in terms of planning, formation, use of materials, participation in the construction process and memorial value, also carries heritage value with its historical context. While the educational function is always reserved, these structures will have an important role in the development and progress of the rural area and the villager with their new functions.

Kaynakça/References

- Aigwi, I.E., Ingham, J.M., Phipps, R., & Filippova, O. (2020). Identifying parameters for a performance-based framework: Towards prioritising underutilised historical buildings for adaptive reuse in New Zealand. *Cities*, 102, 102756.
- Akcan, E. 2009. *Çeviride modern olan: şehir ve konutta Türk-Alman ilişkileri* (1. Baskım). Yapı Kredi Yayınları.
- Aktürk, S. (2020). *Atıl Köy Okullarının Yeniden İşlevlendirilmesi: Çanakkale Örneği* (Yayın no:621546) [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Aktürk, S. ve Ediz, Ö. (2020). Atıl Köy Okullarının Yeniden İşlevlendirilmesi: Çanakkale Örneği. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, (21), 124-155.
- Alpagut, L. (2012). *Cumhuriyet'in mimarı: Ernst Arnold Egli*. Boyut Yayıncılık.
- Anonim1, (2016). Gürsu Taş Mektep yaz kampının ilk etabının ardından. 21.09.204 tarihinde <https://gaiadergi.com/gursu-tas-mektep-yaz-kampinin-ilk-etabinin-ardindan/> adresinden erişildi.

- Anonim2, (2013). Çalışmalar/Atıl köy okulları. 21.09.204 tarihinde. <https://herkesicinmimarlik.org/calismalar/#atil-koy-okullari> adresinden erişildi.
- Anonim3, (2018). Mimarlar köy okullarını yaşatmaya devam ediyor. 21.09.204 tarihinde <https://yapidergisi.com/mimarlar-koy-okullarini-yasatmaya-devam-ediyor/> adresinden erişildi.
- Atıcı, A. (2021). Sinop-Ayancık'ta Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul binası: Kurtuluş ilkokulu (Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu). *Sanat Tarihi Dergisi*, 30(1), 435-455. <https://doi.org/10.29135/std.752482>
- Atıcı, A. ve Çelemoğlu, Ş. (2021). Samsun/Havza'da I. Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapıları: Taş Mektep ve Kamlık İlkokulu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(114), 192-219. <https://doi.org/10.29135/std.752482>
- Bayraktaroğlu, B. ve Erkartal, P. (2023). Adaptive reuse potential of cultural heritage: The case of Istanbul Drapers' Bazaar. *Architecture, Civil Engineering, Environment*, 16(3) 1-20. <https://doi.org/10.2478/acee-2023-0029>
- Bir sınıflı köy okulu projesinin plan, kesit ve görünüşü (Ölçek 1:100) (yaklaşık 1937-1938). Çizimler, Eskizler, Planlar Koleksiyonu, Harika-Kemali Söylemezoğlu Arşivi, Salt Araştırma, (Kod: TMSSD003), İstanbul, Türkiye. 24 Nisan 2024 tarihinde <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192728> adresinden erişildi.
- Bottero, M., D'Alpaos ve Oppio, A. (2019). Ranking of adaptive reuse strategies for abandoned industrial heritage in vulnerable contexts: a multiple criteria decision aiding approach. *Sustainability*, 11(3), 785; <https://doi.org/10.3390/su11030785>
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde mimari kültür* (1. Basım). (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları. ISBN975-342-375-6.
- Bozkan, H. (2022). *Mudanya köy okullarının (1960-1973) kullanım dönüşümü ilkelinin belirlenmesi* (Yayın no: 770644) [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Chen, C.S., Chiu, Y.H., Tsai, L. (2018). Evaluating the adaptive reuse of historic buildings through multicriteria decision-making. *Habitat International*, 81, 12-23. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2018.09.003>
- Cucco, P., Maselli, G., Nesticò, A. ve Ribera, F. (2023). An evaluation model for adaptive reuse of cultural heritage in accordance with 2030 SDGs and European Quality Principles. *Journal of Cultural Heritage*. 59, 202-216. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2022.12.002>
- Çetin, S., ve Kahya, A. (2017). Kırdaki bir modernleşme projesi olarak köy enstitüleri: Aksu ve Gönen örnekleri üzerinden yeni bir anlamlandırma denemesi. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 34(1), 133-162. <https://doi.org/10.4305/metu.jfa.2017.1.3>

- DEH (Department of Environment and Heritage), (2004), Adaptive reuse: preserving our past, building our future, www.dcceew.gov.au , 02 Nisan 2024 tarihinde <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16620> adresinden erişildi.
- Dere, M. E., ve Oral, M. (2020). Erken Cumhuriyet Döneminde Ernst Arnold Egli'nin Köy İlkokul Planları ve Eğitimin Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 21(47), 252-277.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), "Köy okulu tip projeleri" 98.474.1
- Dırık, A. (2023). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarına bir örnek; Ürgüp Zafer İlkokulu. *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-15. <https://doi.org/10.59127/kulmira.1176422>
- Eres, Z. (2023). Cumhuriyet'in 100 yıllık çağdaşlaşma mücadelesinde köy sorunundan köy davasına kırsalın düzeni. *Mimarlık* (431), 30-37.
- Erol, Ö. S. (2021). Tek partili dönemin örgün eğitim kurumları: kent ve köy uygulamalarıyla Kocaeli örneği. *Atatürk Yolu Dergisi*, (69), 242-284. <https://doi.org/10.46955/ankuayd.1028390>.
- Europa Nostra, (1978 – 2022). Conservation and adaptive reuse. 21.09.204 tarihinde <https://europeanheritageawards-archive.eu/laureates-1978-2022/conservation-and-adaptive-reuse> adresinden erişildi.
- Farjami E. ve Türker Ö.O. (2021). The extraction of prerequisite criteria for environmentally certified adaptive reuse of heritage buildings. *Sustainability*, 13(6):3536, <https://doi.org/10.3390/su13063536>
- Gedik, S. (2022). *Mersin İleri İlkokulu Cumhuriyet aydınlanmasında bir eğitim yuvası*. Mersin Deniz Ticaret Odası Yayınları
- Gravagnuolo A, Micheletti S ve Bosone M. A. (2021). Participatory approach for "circular" adaptive reuse of cultural heritage. Building a heritage community in Salerno, Italy. *Sustainability*. 13(9):4812. <https://doi.org/10.3390/su13094812>
- Güneş, T. ve Kartal, S. (2022). Sinop Boyabat İlçesi'ndeki Erken Cumhuriyet Dönemine ait ilkokul yapılarının morfolojik olarak incelenmesi. *International Journal of Humanities and Art Researches*, 8(3), 214-228.
- Gürtekin, B. (2022). *İstanbul'da Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları (1923-1945)* (Yayın no: 1287) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Trakya Üniversitesi Tez Koleksiyonu. <https://dSPACE.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/8305>
- Hakimiye Milliye Gazetesi. "Eğitim kongresini açarken, 21.7.1921". 13 Aralık 2023 tarihinde <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/egitim-kongresini-acarken> adresinden erişildi.
- Hoşkara, Ş., Lombardi, A., Doğaner, S. (2021). Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada kültürel mirasın korunması ve yönetiminin rolü: Disiplin-

- lerarası bir yaklaşım, *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, 36:4, 1963-1975. <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.800950>
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc017/kanuntbmmc017/kanuntbmmc01703238.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (1964). “Venedik Tüzüğü” 23 Aralık 2023 tarihinde <https://www.kulturelmiras.org/ICOMOS-yayinlari/> adresinden erişildi.
- ICOMOS. (1975). “Amsterdam Bildirgesi” adresinden 23 Eylül 2024 tarihinde http://www.ICOMOS.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf erişildi.
- ICOMOS. (2005.) “Faro Sözleşmesi “. 2 Nisan 2024 tarihinde <https://rm.coe.int/1680083746> adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2008). “Mekânın Ruhunun Korunmasına İlişkin Quebec Bildirgesi”. 23 Aralık 2023 tarihinde https://www.ICOMOS.org/images/DOCUMENTS/Charters/interpretation_e.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2011a). “Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri”. 01 Kasım 2019 tarihinde http://www.ICOMOS.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2011b). “Kalkınmanın itici gücü olarak Paris Bildirgesi”. 25 Nisan 2024 tarihinde https://www.ICOMOS.org/images/DOCUMENTS/Charters/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2017). “ICOMOS-Ifla principles concerning rural landscapes as heritage”. 26 Eylül 2024 tarihinde https://www.ICOMOS.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf adresinden erişildi.
- Kapluhan, E. (2014). 1921 Maarif Kongresi’nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8). <https://doi.org/10.17828/yasbed.05955>
- Karaca, N. (2023). *Antalya-Elmalı Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) köy okulları*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Karataş, M. (2021). *Safranbolu’daki köy ilkokul ve lojmanlarının koruma sorunları ve Kadıbüyük köyü ilkokulu örneğinde restorasyon ve sürdürülebilirlik önerileri* (Yayın No: 659091) [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kavas, Ö. (2020). *Mersin’de Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) köy okulları mimarisi* (Yayın no: 648371) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kee, T. (2019). Sustainable adaptive reuse – economic impact of cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. 9 (2), 165-183. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-06-2018-0044>

- Korkmaz, Z. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası ve Mersin İlindeki Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi.
- Köy Öğretmenleri Kanunu. (1937). Resmi Gazete. 24 Nisan 2024 tarihinde
- Kul, F. N. (2010). *A New approach for defining the conservation status of Early Republican Architecture case study: Primary school buildings in Izmir* (Yayın no:267571). [Doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=UgPbTSDPZ7KwysvGrME56Q&no=fW76D555JPUm6yE5A6uQ3g>
- Kul, F. N. (2011a). İzmir'de Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar tarafından tasarlanan köy okulları. *Ege Mimarlık* (78), 28-33.
- Kul, F. N. (2011b). Cumhuriyet Dönemi mimarlığı Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul binaları. *Mimarlık* (360), 66-71.
- Kul, F. N. (2012). Primary schools of Izmir (1923-1950), *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 29(2), 259-284. <https://doi.org/10.4305/metu.jfa.2012.2.12>
- Küçükaliç, A. S. (2013). *Mersin Mezitli İlkokulu Restorasyon Önerisi* (Yayın no:343712). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=dKxyNr_WWFRjMT7gM8XGww&no=8noula68i0ZTmqTEq6v8xQ
- Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, (2024), Adana- Mersin Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı 24 Nisan 2024 tarihinde <https://mpgm.csb.gov.tr/mersin-adana-planlama-bolgesi-i-82221> adresinden erişildi.
- Mérai, D., Veldpaus, L., Pendlebury, J. ve Kip, M. (2022). The Governance Context for Adaptive Heritage Reuse: A Review and Typology of Fifteen European Countries. *The Historic Environment: Policy and Practice*, 13(4), 526-546. <https://doi.org/10.1080/17567505.2022.2153201>
- Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü (Anonim). (2022). Kapanan Köy Okulları.
- Mersin Valiliği (Anonim) (2021). Mersin ilçeler haritası [Harita]. Erişim adresi: <http://www.mersin.gov.tr/mersin-tarihcesi>
- Mısırlısoy, D. ve Günçe, K. (2016). Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach, *Sustainable Cities and Society*, 26, 91-98. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2016.05.017>.
- Özden Öner, G. (2019). "Konya merkez ve ilçelerinde Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapıları". *Turkish Studies Social Sciences*, 14 (3), 881-903. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22837>
- Pintossi N., Kaya, D.İ., Wesemael, P. ve Roders, A.P. (2023). Challenges of cultural heritage adaptive reuse: A stakeholders-based comparative study in three European cities, *Habitat International*, 136 (1), 102807. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2023.102807>.

- Plevoets, B. ve Sowińska-Heim, J. (2018). Community initiatives as a catalyst for regeneration of heritage sites: Vernacular transformation and its influence on the formal adaptive reuse practice, *Cities*, 78 (1), 128-139, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.02.007>.
- Sahtiyancı, E. ve Benli Yıldız, N. (2020). Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Akçakoca'dan Bir Örnek: Orhan Gazi İlkokulu. *Sanat Tarihi Dergisi*, 29 (2). 589-603. <https://doi.org/10.29135/std.678784>.
- Sayın, A. ve Coşkun, B. S. (2021). Erken Cumhuriyet dönemi ilköğretim yapılarına bir örnek: Bursa İstiklal İlkokulu. *Megaron*, 16(3), 385-401.
- Sözeri Yıldırım, M. Z. ve Ökten, H. (2020). Köy Enstitüleri'nin ilk mezunları ve onların okulları: Milas-Kapıkırı İlkokulu. *Megaron*, 15(3), 384-398. <https://doi.org/10.14744/megaron.2020.15921>.
- Spina, L.D., (2020). Adaptive Sustainable Reuse for Cultural Heritage: A Multiple Criteria Decision Aiding Approach Supporting Urban Development Processes. *Sustainability*, 12(4), 1363; <https://doi.org/10.3390/su12041363>
- Şimşek, G., ve Mercanoğlu, C. (2018). Bir "Planlama Örneği" Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi, *Planlama*, 28 (3), 261-281. <https://doi.org/10.14744/planlama.2018.32548>.
- Türkmen, K. (2022). "Denizli'de Erken Cumhuriyet ideolojisinin temel taşları: Köy mektepleri". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(35), 355-393.
- Ulusoy, K. ve Demirtaş, B. (2008). Osmanlı'nın son döneminden günümüze Mersin'de eğitim, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1).
- UNESCO. (2013). "Kültürü Sürdürülebilir Kalkınma Politikalarının Merkezine Yerleştirmek- Hangzhou Deklarasyonu" 01 Kasım 2023 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221238> adresinden erişildi.
- Vardopoulos, I. (2022). Industrial building adaptive reuse for museum. Factors affecting visitors' perceptions of the sustainable urban development potential. *Building and Environment*, 109391. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2022.109391>
- Wilkinson, S. J., Remøy, H., ve Langston, C. (2014). *Sustainable building adaptation: innovations in decision-making*. John Wiley & Sons.
- Yıldırım, M. ve Turan G. (2012). Sustainable development in historic areas: Adaptive re-use challenges in traditional houses in Sanliurfa, Turkey. *Habitat*, 36(4), 493-503. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2012.05.005>
- Zeadat, Z. F. (2024). Adaptive reuse challenges of Jordan's heritage buildings: a critical review. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 16(1), 95-107. <https://doi.org/10.1080/19463138.2024.2329661>

Ayşe Manav

İlköğretim ve lise eğitimini Mersin'in Mut İlçesi'nde tamamladı. Lisans derecesini Çukurova Üniversitesi'nde (2010), yüksek lisans derecesini Selçuk Üniversitesi'nde (2013) ve doktora derecesini Gazi Üniversitesi'nde (2020) aldı. 2016'dan bu yana Toros Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde çalışmaktadır. Araştırma ilgi alanları tarihi alanların korunması, endüstriyel miras ve kültürel mirasların korunması ve yeniden kullanımınıdır.

She completed her primary and high school education in Mut, Mersin. She completed her license degree at Çukurova University (2010), graduate degree at Selçuk University (2013), and PhD at Gazi University (2020). She has been working at Toros University, Department of Architecture since 2016. Her research interests are conservation of historic sites, industrial heritage, and conservation and reuse of cultural heritages.

Teşekkür

Çalışmam sırasında bilgilerini esirgemeyen Mersin köylüsüne, araştırmam sırasında sahada benle birlikte hareket eden eşim Tunga Manav'a ve araştırma projemi destekleyen Toros Üniversitesi Bap birimine teşekkür ederim.